

Eduskunnan Tulevaisuusvaliokunta 12.11.2025

Asia: Tulevaisuusvaliokunta keskiviikko 12.11.2025 klo 09.00 / VNS 7/2025 vp / Asiantuntijapyyntö

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy kiittää mahdollisuudesta lausua arvio tulevaisuusselonteosta.

Valtionneuvoston Tulevaisuusselonteko noudattaa perinteisiä osallistavan ennakkoinnin menetelmiä. Ennakointi on kokonaisuutena laadukasta. Prosessi on laaja ja systemaattinen. Työn aikana on varmistettu poikkihallinnollinen osallistavuus, joka on omiaan tukemaan tulosten siirtymistä eri hallinnonaloilla käytäntöön. Valittu morphologinen lähestymistapa on myös perusteltu valinta, joka osaltaan tukee skenaarioiden johdonmukaisuutta. Lisäksi prosessi on integroitu valtionhallinnon muihin prosesseihin niin, että syötteiden ammentaminen, osatulosten hyödyntäminen ja tulevaisuuskuvan päivitys voidaan toteuttaa tehokkaasti.

Vaikka työ on perusrakenteeltaan hyvä ja johdonmukainen, valittuun lähestymistapaan sisältyy myös haasteita. Listaamme muutamia kehitysehdotuksia alle vastauksena valiokunnan kysymyksiin.

1. Valittu lähestymistapa johtaa hyvin laajaan analyysiin, joka jää monelta osin ilmiötasolle. Skenaarioiden vaikutusketjut voisivat olla syvemmälle analysoituja, ja olisi syytä jopa arvioida miltä osin analyttistä leveyttä voisi korvata valittujen tarkastelujen syvyydellä. Nyt kuvatut skenaariot jäävät osiltaan pinnallisiksi ja arvioitavaksi jää, miltä osin ne tuovat jotain uutta jo tiedossa oleviin ja vapaasti saatavilla oleviin globaaleihin skenaariomalleihin.

2. Morphologisella lähestymistavalla toteutetun skenaariotyön tarkoituksena on mahdollistaa konkreettisten ja tehokkaiden toimenpiteiden kehittäminen, sillä se mahdollistaa varsin yksityiskohtaisten ja yksityiskohdilla rikastettujen tulevaisuuskuvien luonnin. Tulevaisuusselonteossa onkin tunnistettu niin skenaariokohtaisia kuin niistä riippumattomiakin tavoitteita. Ne jäävät kuitenkin pääsääntöisesti juuri tavoitetasolle ottamatta kantaa tehokkaisiin toimenpiteisiin. Riskinä on, ettei selonteko tällaisenaan ole tehokas työkalu toiminnan jalkauttamiseksi.

3. Jos selonteosta uupuu konkreettiset toimenpide-ehdotukset, puuttuu siitä myös selkeä roolitus ja vastuuttaminen. Eri sidosryhmien konkreettiset roolit eri tavoitteiden saavuttamiseksi jäävät kokonaan käsittelemättä. Yhdistettynä konkreettisten toimenpide-ehdotusten puutteeseen johtaa vastuullistamisen puute pahimmillaan siihen, että selonteko jää erittäin laadukkaaksi keskusteluaihioksi vain siitä kiinnostuneille tahoille. Erityisesti elinkeinoelämän aktiivisen roolin käsitteleminen kasvun ja hyvinvoinnin ajurina jää miltei huomiotta.

4. Työ on metodiselta otteeltaan, ainakin siten kuin se näkyy raportista, puhtaasti laadullinen. Työssä ei esitellä määrällistettyjä skenaarioita tai valittujen indikaattorien kvantifioituja tulemia tietyissä kehityskuluissa. Tämä rajoittaa myös herkkyysanalyysien mahdollisuutta, mikä osaltaan rajoittaa merkittävästi sitä, miten poliittisesti hankalienkin, mutta tarpeellisten, päätösten tarpeellisuutta, vaikutuksia sekä systeemiä riippuvuuksia voi kuvata.

5. Ilmiökartta on vinoutunut turvallisuus- ja geopolitiikkapainotukseen. Tulevaisuusselonteko on tietysti aikansa tuote, jossa kuvautuu myös osallistujien sen hetkisen ajan arkipäivä. Tämä osaltaan rajoittaa tulevaisuusanalyysiä voimakkaasti nykyhetkeen kiinnitetyksi. Lopputulemat nähdään kapeasti nykytilanteesta lähtevinä.

6. Jää epäselväksi miltä osin työn osallistujajoukkoa rajaa valtiohallinnon sisäinen validointi. Skenaariot ovat toteutettu vahvasti virkahenkilötyönä, joka kasvattaa riskiä ryhmäajatteluun (engl. group think) sekä poliittis-hallinnolliseen status quo-lähtökohtiin, vaikka poliittinen ohjaus on sinällään poistettu prosessista. Voisi arvioida miltä osin työtä tukisi laajempi osallistaminen ja parhaimmillaan työskentely laajemman yhteiskuntasopimuksen luomiseksi Suomen halutusta tulevaisuudesta.

7. Villit kortit jäävät irralleen skenaariodynamiikasta. Työssä esitetyt villit kortit jäävät yleisesti tunnetuiksi mahdollisuuksiksi ja työssä irralliseksi, koska niitä ei kytkeä systeemisesti skenaario dynamiikkaan (esim. stressitestaus). Samoin tulevaisuusdialogien käyttö skenaarioprosessissa jää selittämättä. Onko niitä hyödynnetty vaikkapa skenaarioiden rikastamiseen tai skenaariokohtaisten tavoitteiden luomiseen? Vai ovatko ne jääneet myös irrallisiksi?

Espoossa 11. marraskuuta 2025

professori Arho Suominen
Tutkimusprofessori
Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy

TkT Antti-Jussi Tahvanainen
Tutkimusryhmän vetäjä
Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy